

isplati. Socijalne politike u širem smislu posebno trebaju biti usmjerene na poboljšanje položaja djece i zaštite njihovih prava kako se siromaštvo i socijalna isključenost ne bi prenosile s roditelja na djecu. Stoga je potrebno ulagati više i učinkovitije u kakvoću i dostupnost javnih usluga posebice u zdravstvu, socijalnoj skrbi, obrazovanju i prijevozu. Ne smije se zanemariti niti pitanje dostupnosti odgovarajućih stambenih uvjeta i ublažavanja beskućništva. Konačno, potrebno je pojačati napore na ublažavanju siromaštva i socijalne isključenosti pojedinih etničkih skupina, pogotovo Roma kao i drugih skupina kojima prijeti povećana opasnost od siromaštva.

Na temelju nacionalnih izvještaja i svog stručnog poznavanja problematike, Komisija Europske zajednice navodi da je u budućem radu na ublažavanju siromaštva i poticanju socijalne isključenosti pozornost potrebno usmjeriti na stvaranje jednakih mogućnosti, otvorenu i učinkovitu vladavinu (*governance*) te stalno praćenje i ocjenjivanje provedbe pojedinih aktivnosti i programa.

I hrvatskim će stručnjacima u njihovom radu ovaj izvještaj biti od velike koristi u prijedlozima poboljšavanja socijalne slike kao i u izradi potrebnih dokumenata za približavanje i ućlanjenje u EU. Hrvatska je Vlada 2002. godine usvojila *Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti*. Program je sveobuhvatan i moderno koncipiran, ali nažalost dosada nije bilo nikakvih praćenja učinaka tog Programa. Možemo se nadati da će se odgovarajućim dokumentima i njihovom uspješnom provedbom i slika siromaštva i socijalne isključenosti poboljšati i u *Lijepoj našoj* te da će se naš izvještaj o toj problematici jednog dana isticati u Bruxellesu kao uzoran.

Predrag Bejaković

SASE KONFERENCIJA: 17TH ANNUAL MEETING ON SOCIO-ECONOMICS: WHAT COUNTS? CALCULATION, REPRESENTATION, ASSOCIATION

Budimpešta, 30. lipnja – 2. srpnja 2005.

Ovogodišnji skup društva za razvoj socio-ekonomike (SASE), organizacije čija je svrha unaprijediti razumijevanje ekonomskog ponašanja i njegovih javno-političkih implikacija, održao se je od 30. lipnja do 2. srpnja u Budimpešti pri Centralnoeuropskom sveučilištu (CEU) i Corvinus sveučilištu u Budimpešti. Za odabir ove lokacije odgovoran je David Stark, trenutni predsjednik SASE, dugogodišnji suradnik CEU-a, te jedan od poznatijih (i prvih) istraživača tranzicijske društvene zbilje.

Trodnevni skup okupio je gotovo četiri stotine izlagača što su se uz umjerene tehničko-organizacijske poteškoće probijali kroz i po dvadesetak istovremenih sesija koje su obuhvatile širok spektar tema vezanih uz društveni i ekonomski razvoj. U plodnoj suradnji i diskusiji oko zajedničkih tema našli su se stručnjaci mnogih disciplina, ponajviše ekonomije, sociologije, političke znanosti, socijalne politike, industrijskih odnosa, te prava. Tako su se mogla naći i renomirana imena poput Jelle Vissersa, Davida Mardsena, Collina Croucha, Jill Rubbery ili Johna Urrya. Tematska područja skupa će ukratko najbolje ilustrirati nazivi radnih mreža u okviru kojih su se organizirale sesije: komunitarne ideje i civilno društvo; globalizacija i socio-ekonomski razvoj; rod, rad i obitelj; industrijski odnosi i politička ekonomija; znanje, privreda i društvo; tržište rada, obrazovanje i ljudski resursi; tržišta, zanimanja, organizacije i institucije; rasa, etnicitet i imigracija; promišljanje socijalne države; socio-ekonomska teorija.

Kroz pet plenarnih izlaganja oslovljeno je nekoliko bitnih momenata socioekonomskog razvoja. Ovdje ću spomenuti one relevantnije za područje socijalne politike.

Jerzy Hausner, bivši poljski ministar gospodarstva, rada i socijalne politike, koji je od 1997. vodio široke ali umjereno uspješne reforme sustava socijalne sigurnosti, predstavio je svoj recentni projekt „stvaranje aktera socio-ekonomskog razvoja“. Suočen sa političkom zbiljom u kojoj svaka sljedeća vlada poništi sve planove i napore prethodne, a strategije se gube u birokratskoj anarhiji departmaniziranog korporativizma, Hausner je sa suradnicima pokrenuo dug i obuhvatan proces koji bi trebao omogućiti kontinuirane i participatorne razvojne napore. Sam proces se zasniva na aksiološkim temeljima i principima pripremljenima kroz niz konzultacija s organizacijama civilnog društva: sveobuhvatnosti, dokumentaciji, povratnim informacijama, transparentnosti i jednakosti. U nastavku konzultacija, kao cilj plana iskristaliziralo se je: odrediti pojedine socijalne i ekonomske indikatore, odrediti metodu doseganja specifičnih društvenih i ekonomskih rezultata, te stvoriti aktere sposobne partnerstvu i u stanju da svjesno kanaliziraju socioekonomski razvoj. Na taj način postojeća departmantalističko-korporativistička država koja funkcionira kao federacija ministarstava, može se transformirati u oličenje modela dobre vladavine sa snažnom civilnom potkom. Takav razvojni plan koji teži razvoju a ne ekvilibriju, ponajprije bi trebao služiti kao instrument koji može mobilizirati resurse i aktere, uključujući i potrebne analitičke i statističke vještine, prognostičke vještine te vještine planiranja. S obzirom na vrlo sličnu dijagnozu koja se može postaviti i za strateško planiranje u hrvatskom društvu, i te kako vrijedi posvetiti pažnju na daljnji razvoj ovog ambicioznog projekta.

Theda Skocpol, direktorica centra za američke političke studije te dekanica poslijediplomskih studija na Harvardu, znanstvenica je čiji su radovi oslovili mnoge ključne društvene teme; između ostalog i razvoj socijalne politike te neprofitnih organizacija. Izlaganje „Neprofitne organizacije, članske udruge i institucionalni temelji demokratskog civilnog društva“ na međunarodnoj razini prati mnoge teme njezine posljednje nagrađivane knjige *Diminished democracy: From Membership to Management in American Civic Life*. U svojem je izlaganju historijskim i komparativnim argumentima osporila popularnu predodžbu kako američkih konzervativaca tako i europske ljevice da čim je država jača tim je civilno društvo slabije. Naime, postoje dvije koncepcije mjerenja snage civilnog društva. Prema prvoj, ono se tumači kao dio ekonomije u kojem su djelatne privatne inicijative koje oslovljavaju javne teme, a njegova se snaga mjeri kroz udio u zaposlenosti i socijalnim troškovima. Ovo Skocpol zove „posredničko civilno društvo“. Prema drugoj koncepciji, bitnije su odrednice demokratske participacije i građanstva, koje se mjere kroz širinu angažmana u civilnom društvu. Neke su zemlje snažne na jednoj od ovih dimenzija, neke na obje, a neke niti na jednoj – mjere jakosti civilnog društva mjerene na oba načina u pravilu se ne podudaraju. Međutim mjere obuhvata (socijalne) države ne koreliraju niti sa jednom od ovih dimenzija. Na razvoj i profil djelovanja organizacija civilnog društva puno više utječu ne samo historijski uvjeti (recimo uloga crkve, tradicija javne rasprave u Skandinaviji), nego i konkretno zakonsko (registracija, oporezivanje, financiranje), ali i političko okružje. Dakle, način na koji država strukturira aktivnosti civilnog društva pomaže nam u razumijevanju istih. Štoviše, dobrovoljne organizacije često su organizacijski na tragu ustroja države u kojoj djeluju. Tako je razvoj američkog civilnog društva kroz dvadeseto stoljeće

obilježio pomak sa popularnog i civilnog (što je bilo posebno pojačano ratovima) na profesionalno pružanje usluga, te konačno menadžment i komodifikaciju te usmjerenju ka srednjoj klasi usred manjka javnog financiranja.

U nastavku ću ukratko prikazati sadržaj nekolicine konferencijskih sesija relevantnijih za čitatelje ovoga časopisa, dakle vezanih uz pitanja socijalne politike:

Kako interpretirati uspjehe socijalnih politika? Autor knjige *Social Citizenship and Workfare in the United States and Western Europe: The Paradox of Inclusion*, Joel Handler ukazao je da, iako je reforma sustava socijalne sigurnosti u SAD-u iz 1996. administrativno uspješno izvršena, a uspješni workfare programi poput *Wisconsin Works* postali model za reforme socijalne politike širem svijeta, njezine posljedice po pitanju učinka na strukturu te razmjere siromaštva i njegove eliminacije daleko su više dvojbene. Proučavanje rada socijalnih administratora i radnika također ukazuje da se učinkovitost sustava može uvelike razlikovati za različite društvene skupine, što znači da se pitanja učinkovitosti u američkom (pa i sve više imigracijskom europskom) kontekstu ne mogu razdvojiti od pitanja rase i etniciteta. Lane Kenworthy primijenio je kvantitativno-poredbeni pristup, te je kroz veći broj indikatora pokušao ustanoviti razmjere i posljedice povećanja ciljanja mjera socijalne politike te smanjivanja univerzalnih mjera što se odvijaju na međunarodnom planu – ponajprije u vidu njihova redistributivnog učinka i opsega socijalnih davanja. Veće ciljanje u devedesetima u pravilu nije izravno povezano niti sa smanjivanjem socijalnih troškova niti povećanjem nejednakosti.

Na sesiji o europskim sustavima socijalne politike Christine Andre ukazala je na približavanje europskih modela financiranja zdravstva kroz posljednjih dvadeset godina. Zdravstvene politike nisu u ingerenciji EU,

ali sami temelji Unije, zajedničko tržište i sloboda kretanja postavljaju pritiske da se neka pitanja oslove. Scott Greer analizirao je tri glavna izvora ovog pritiska, od toga prva dva podržana odlukama Europskog suda pravde. Prvo, kretanje, pacijenata među sustavima, što se odnosi na pravo naknada građanima EU za korištenje usluga u sustavu druge zemlje-članice, odnosno izbora zdravstva druge zemlje u slučaju predugih listi čekanja. Drugo, odluka o ograničenju radnog vremena koja je proузročila velike migracije liječnika – pogotovo iz novih zemalja članica (Latvija je u 6 mjeseci izgubila 20% svojih liječnika). Konačno, tu su potrebe industrije za standardizacijom testiranja i procedura u vezi lijekova, pomagala i medicinske opreme. Ovo otvara Pandorinu kutiju novih operativnih i političkih poteškoća oko kojih će se u doglednoj budućnosti europski ministri zdravstva dobro namučiti.

Pitanjem socijalnih paktova odnosno socijalnih partnerstava i ove se godine bavio veći broj sesija, no prevladavao je ton opreza prema uspjesima i univerzalnoj primjenjivosti istih. U posebnoj sesiji posvećenoj socijalnim paktovima u postsocijalističkim tranzicijskim zemljama, Dorothee Bohle razložila je mnoštvo strukturalnih nedostataka koji onemogućuju razvoj socijalnih partnerstava. S jedne strane, postojeći mehanizmi kolektivnog pregovaranja o plaćama uglavnom su vrlo decentralizirani, što znatno dokida potrebu poslodavaca i države za nacionalnim partnerstvima sa sindikatima. S druge strane, struktura proizvodnje baltičkih zemalja temelji se na proizvodima što zahtijevaju manju razinu vještine radnika, tako da je i poticaj za socijalno pregovaranje manji nego u višegradskim zemljama. U potonjima industrijska struktura zahtijeva stalno unaprjeđivanje proizvoda i procesa, što aktualizira potrebu za socijalnim paktovima. Slovenija ovdje predstavlja izuzetak koji prati zapadnoeuropski, ponajprije austri-

jski model. Gugliermo Merdi je pak usporedbom Italije i Poljske ukazao na to da iako su u suočavanju sa sličnim izazovima oboma manjkali institucionalni preduvjeti (npr. visok stupanj korupcije), te su sindikati bili razjedinjeni i politički opredijeljeni, Italija je za razliku Poljske uspjela postići određeni (često preuveličan) uspjeh socijalnim paktom u devedesetima. Za analizu uspjeha i neuspjeha socijalnih paktova nužno je uz institucije i sindikate (čija je fragmentiranost nekad i prednost ukoliko postoji snažna vertikalna komunikacija unutar i horizontalna između) uvažiti položaj i strategije poslodavaca i države. Tako su talijanska politička i poslovna elita nakon korupcijskih skandala devedesetih bile prisiljene na nalaženje partnera. Također, talijanski je pakt bio sveobuhvatan, dok su poljski pokušaji izostavljali mnoge dionike, obuhvaćajući tek krupnu industriju i vladin sektor. Monika Ewa Kaminska nadovezala se analizom teritorijalnih lokalnih paktova/partnerstava koji su također uspjeli Italiji ali ne i u Poljskoj. U Poljskoj su ti projekti bili financirani PHARE sredstvima, organizirani odozgo i provedeni od strane inozemnih konzultanata, a sudionici i regije bili su birani *ad hoc*, bez jasne vizije i inovativnosti.

Sesija o pravu na rad donijela je pregršt zanimljivih promišljanja. Guy Mundlak uveo je u tematiku napominjući kako pravo na rad postoji u mnogim dokumentima i ustavima, ali da nije jasno mogu li se i kako pojedinci na njega pozivati. Dominantni teoretičari svih političkih opredjeljenja dijele mišljenje da pravo na rad ne bi trebalo postojati kao zasebno pravo, da ne predstavlja univerzalno poželjnu vrijednost, da je ovisno o poslodavcima i njihovom poslovnom uspjehu, te da stvara skupine *insidera* i *outsidera*. Ipak, rad je središnji dio naših života i važan moralni element koji se mora nekako artikulirati. Martin Olez i kolege iz ILO-a naglasili su kako je pravo na rad

slabo definirano; može značiti mogućnost zapošljavanja, promociju pune zaposlenosti, stvaranje radnih mjesta, mogućnost života od rada ili nediskriminaciju. Sami ILO standardi ne spominju pravo na rad, no ono se nalazi u Socijalnoj povelji EU te konvenciji 122 ILO-a. Pitanje prava na rad nerazdvojivo je vezano i uz pitanje kvalitete rada. Još ne postoje na globalnoj razini prihvaćeni ciljevi zapošljavanja, kao niti proces njihove evaluacije – postavljanje čega predstavlja operativni cilj ILO-a u stremljenju ka pravu na rad. Jose Luis Rey Perez je pak razložio kako se pod pravom na rad najčešće miješaju tri koncepta – ono radnih prava, prava na rad te slobode rada, pri čemu su potonja dva u tenziji (npr. ukoliko država osigurava radna mjesta, kao što je bio slučaj u socijalizmu, gube se slobode zapošljavanja). Međutim, na pravu na rad zasniva se sama mogućnost punopravnog sudjelovanja u društvu. Jedan način oslovljavanja ovoga su *workfare* programi koji teže uključivanju putem reciprociteta, te poimaju rad ne kao pravo za sebe već kao obvezu, uvjet drugih prava, pa čak i prisilu koja oslobađa državu dužnosti da skrbi o građanima. S druge strane, potencijal instituta univerzalnog osnovnog dohotka (*basic income*) što bi se jamčio svim građanima upravo je u tome da razdvoji pravo na dostojan život od prava na rad – no ne rješava pitanje samog prava na rad, kao niti prava na obrazovanje, zdravlje itd.

Popularnu konzervativnu tezu o kulturi siromaštva, gdje siromašni postaju zarobljenici zamke životnog stila koji im omogućuje socijalna država blagostanja oslovio je i Joachim Singelmann kroz petogodišnje longitudinalno istraživanje *Louisiana Welfare Panel Survey*. Analitički se pokazalo kako su strukturalni elementi, od nedostatka resursa do adekvatnog transporta i skrbi za djecu puno bitniji uzrok perpetuacije nezaposlenosti od manjka motivacije ili radnih vrijednosti, dakle da teza o kultu-

ri siromaštva stoji na slabim empirijskim nogama.

U sesiji posvećenoj nezaposlenosti i zapošljavanju Kristian Orsini je izvršio mikroekonomsku simulaciju utjecaja obiteljskih i individualnih subvencija (odnosno negativnih poreza – *tax credits*) zaposlenima s niskim primanjima za nekoliko europskih zemalja. Ovakve mjere čine rad isplativijim, odnosno zaposlenje atraktivnijim, ali pomažu samo siromašnim kućanstvima u kojima ima zaposlenih osoba. Ukratko, uz neveliki udio utroška BDP-a, ove bi mjere znatno doprinijele smanjivanju siromaštva. Individualno obračunate potpore bile bi manje učinkovite u umanjivanju obiteljskog siromaštva, ali bi predstavljale veći poticaj zapošljavanju, dok bi obiteljske potpore vjerojatno vodile određenoj inaktivaciji žena s tržišta rada – „obiteljskoj klopki“. Konačno, Martin Giraudeau prikazao je sustav mikrokredita i pomoći nezaposlenim (te potencijalnim) poduzetnicima u Francuskoj putem „poslovnih inkubatora“ kroz koje se danas pokreće gotovo 30% francuskih mikro-poduzeća. Poslovni poduhvati nastali pomoću takovih programa tek su prosječno uspješni u preživljavanju na tržištu.

Usprkos zavidnom programu, povoljnoj geografskoj poziciji i tek simboličnoj kotizaciji za sudionike iz postsocijalističkih zemalja, sudionici iz Hrvatske bili su izuzetno malobrojni. Vladimir Cvijanović je izložio rad „Privatizacija, izgradnja institucija i razvoj tržišta: slučaj Hrvatske“, izrađen u koautorstvu s Domagojem Račićem, dok je autor ovoga prikaza iznio analizu raznih oblika samozaposlenosti prisutnih u Hrvatskoj.

Naslovima i sažetcima izlaganja, kontaktima autora te stanovitom broju radova izloženih na skupu može se pristupiti s web stranica SASE - <http://www.sase.org>.

Teo Matković

ESPANET KONFERENCIJA 2005: MAKING SOCIAL POLICY IN THE POSTINDUSTRIAL AGE

Fribourg, 22.-24. rujna 2005.

Najekspanzivnije područje zanimanja teoretičara socijalne politike od početka 90-ih godina 20. stoljeća jesu upravo različiti aspekti europske socijalne politike. Pokretanje novoga časopisa, *Journal of European Social Policy*, 1991. godine, a koji se ubrzo prometnuo u najutjecajniji i najcitiraniji časopis unutar znanstvenog područja socijalne politike, najbolji je izraz takovoga novog usmjerenja. Drugi statusni simbol kako povezivanja europskih znanstvenika tako i tematiziranja europskih tema jest osnivanje organizacije pod nazivom ESPANet (*European Social Policy Network*), a koja od 2003. godine organizira vrlo posjećene, znanstveno stimulativne i sve utjecajnije godišnje konferencije. U rujnu 2005. godine održana je treća godišnja konferencija s temom socijalne politike u postindustrijskom dobu, a koju je ugostio Odsjek za socijalni rad i socijalnu politiku Sveučilišta Fribourg. Osim u nekoliko plenarnih sesija, glavni rad konferencije odvijao se unutar 19 paralelnih sesija sa sljedećim dominantnim temama: komparativna analiza socijalnih reformi, aspekti europskoga socijalnog modela, imigracija i socijalna politika, mirovinske reforme, zapošljavanje žena i rodna jednakost, dječje siromaštvo, socijalna politika postkomunističkih zemalja, proširenje EU i europski socijalni model itd. Prema broju sesija te izloženih radova može se reći da su ove godine hit-teme bile mirovinske reforme te usklađivanje zaposlenosti žena i obiteljskih obveza.

Zanimanje za mirovinske reforme naglašeno je i odabirom prvoga uvodnog predavanja koje je održala Ellen Immergut s naslovom *Pension politics in advanced democracies*. Ona je izvijestila o velikom